

Nr 370.

Av herr **Hamrin**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 87, med förslag till sinnessjuklag m. m.

I proposition nr 87 har Kungl. Maj:t för årets riksdag framlagt förslag till sinnessjuklag. Ifrågavarande lagförslag är i väsentliga delar grundat på det förslag i ämnet, som den 2 juni 1927 avgavs av tre sakkunniga, vilka av chefen för socialdepartementet tillkallats i enlighet med Kungl. Maj:ts bemyndigande den 12 februari 1926. På en synnerligen betydelsefull punkt avviker emellertid det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget från det förslag, som utarbetats av förenämnda sakkunniga, nämligen i fråga om spörsmålet angående rätt för å sinnessjukanstalt intagen person att få frågan om sitt kvarhållande å anstalten underkastad prövning. Då jag anser att det av de sakkunniga härutinnan framställda förslaget äger ett bestämt företräde framför det lagförslag Kungl. Maj:t nu framlagt för riksdagen, anser jag mig böra hemställa om sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att lagtexten i nu förevarande avseende återföres till den lydelse den ägde i sakkunnigförslaget.

När dåvarande chefen för socialdepartementet statsrådet Gustav Möller den 12 februari 1926 utverkade Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla de förenämnda sakkunniga, anförde han till statsrådsprotokollet, att de sakkunnigas utredningsarbete i första hand borde inriktas bl. a. på spörsmålet om rätt för å sinnessjukanstalt intagen person att få frågan om sitt kvarhållande å anstalten underkastad prövning. Av detta direktiv för de sakkunnigas arbete lär framgå, att föredragande departementschefen var av den uppfattningen, att vad som i nu förevarande avseende föreslagits av de år 1913 i ärendet tillkallade sakkunniga, vilkas förslag avgavs den 26 november 1923, icke innefattade en tillfredsställande lösning av den viktiga frågan. Till denna departementschefens ståndpunkt torde man oförbehållsamt kunna ansluta sig. 1913 års sakkunniga föreslogo nämligen, att prövningen av klagomål över intagning eller kvarhållande å sinnessjukanstalt skulle tillkomma *medicinalstyrelsen*, vilken vid handläggningen av dylika klagomål skulle bestå av generaldirektören, chefen för hospitalsbyrån, överinspektören för sinnessjukvården i riket eller vid förfall för honom en rättspsykiater i medicinalstyrelsens vetenskapliga råd, samt en representant för juridisk teori och praxis i samma råd. Enligt 1913 års sakkunnigas förslag skulle alltså hithörande ärenden avgöras av en instans med läkarmajoritet och utan någon representant för allmän medborgerlig uppfattning. Att en sådan instans icke skulle kunna tillvinna

sig den auktoritet och det förtroende, som äro nödvändiga i hithörande grannlaga och ofta omstridda spörsmål, torde ligga i öppen dag.

1926 års sakkunniga (revisionssekreteraren Sven Lawski, professor Alfred Petré och fil. doktorn Sigurd Hansson) hava nu, i enlighet med de direktiv som meddelats dem, i första hand ägnat sig åt frågan om organisationen och sammansättningen av den instans, som skulle ha att pröva klagomål över vägrad utskrivning från sinnessjukanstalt. De sakkunniga hava med skärpa framhållit, att ett starkt samhällsintresse kräver att ingen, som ej är i behov av vård å sinnessjukhus, mot sin vilja kvarhållles å sådant. »Garantierna mot obehörigt kvarhållande böra därför», yttra de sakkunniga, »vara av sådan art, att de äro fullt betryggande. Men därmed kan man ej låta sig nöja. Man måste jämväl kräva, att garantierna för den allmänna uppfattningen klart framstå såsom fullt betryggande. I annat fall kan man riskera, att sinnessjukhusen från allmänhetens sida bliva föremål för en misstänksamhet, som i hög grad skulle försvåra sinnessjukläkarnas verksamhet». (Sakkunnigas betänkande sid. 34.)

Från denna utgångspunkt diskutera de sakkunniga olika alternativ beträffande organisationen av den instans, som skulle ha att avgöra klagomål över kvarhållande på sinnessjukanstalterna. Härvid avvisa de sakkunniga det förut omnämnda förslaget om medicinalstyrelsen såsom dylik instans. Mot detta förslag anföra de sakkunniga bl. a. följande: »De sakkunniga hava redan framhållit, hurusom på vissa håll misstro mot den nuvarande ordningen är rådande. Enligt de sakkunnigas mening är det osannolikt, att denna misstro skulle kunna hävas därigenom, att man i lag fastslår vad som redan gäller eller att klagan må anföras hos medicinalstyrelsen och därjämte låter styrelsen vid prövning av klagomål erhålla en viss, för en dylik prövning såsom särskilt lämplig ansedd sammansättning. Denna sammansättning är i själva verket sådan, att man i många fall icke kan räkna med större auktoritet inför allmänheten hos klagoinstanzen än hos de föregående instanserna. Har exempelvis en hospitalsöverläkare, som tillika är ledamot av medicinalstyrelsens vetenskapliga råd, samt överinspektören för sinnessjukvården avvisat en begäran om utskrivning, kommer allmänheten näppeligen att med större förtroende lita till ett utlåtande, avgivet av den rättspsykiatriska nämnden (medicinalstyrelsen). — — — Av det anförda lär framgå att det knappast är möjligt att komma till ett acceptabelt resultat, därest huvudsynpunkten är att låta klagoinstanzen bliva i psykiatriskt avseende mera sakkunnig än underinstanserna. Däremot har det synts de sakkunniga möjligt att nå en tillfredsställande lösning av ifrågavarande spörsmål genom att tillskapa en särskild klagoinstans, vari såväl högre rättspsykiatrisk sakkunskap och juridisk teori och praxis som allmän medborgerlig uppfattning bliva representerade. Nödvändigt är tillika, att till ledamöter i denna institution utses personer, vilka på grund av sin verksamhet i övrigt åtnjuta ett sådant allmänt förtroende, att varje misstanke för bristande objektivitet

varder utesluten. En sådan institution torde icke träffas av någon av de anmärkningar, som kunna riktas mot de förut berörda klagoinstanterna.»

På grund av vad sålunda anförts ha de sakkunniga föreslagit, att ärenden angående klagomål över vägrad utskrivning från hospital skola handläggas och avgöras av en särskild nämnd, *sinnessjuknämnden*, bestående av fem ledamöter jämte suppleanter. Av ledamöterna föreslås en skola vara psykiater och en vara eller hava varit ordinarie lagfaren domare. Å de övriga ledamöterna skulle icke några speciella kompetenskrav uppställas. De sakkunniga framhålla särskilt, att det sannolikt skulle visa sig varken lämpligt eller möjligt att i nämnden insätta ännu en psykiater, och erinra i detta sammanhang om att det av praktiska skäl är önskvärt, att nämndens ledamöter äro bosatta i huvudstaden eller dess grannskap, samt påpeka, att då överinspektören för sinnessjukvården i allmänhet skulle hava haft befattning med utskrivningsfrågan innan densamma hänskjutes till nämnden, han uppenbarligen icke kan få säte i densamma. Nämnden föreslås skola tillsättas av Kungl. Maj:t.

I de yttranden, som infordrats över sakkunnigförslaget, har den föreslagna sinnessjuknämnden rönt ett jämförelsevis gynnsamt mottagande. Så t. ex. har förslaget om nämnden i princip lämnats utan anmärkning av 13 länsstyrelser och 5 hospitalsdirektioner. Att förslaget avstyrkts av bl. a. medicinalstyrelsen och psykiatriska föreningen är ju icke annat än vad som var att vänta.

Innan frågan om ny sinnessjuklagstiftning av regeringen upptogs till avgörande, var spörsmålet om garantier mot obehörig internering å sinnessjukanstalt föremål för behandling i riksdagens andra kammare. Vid 1928 års riksdag riktade nämligen herr Bodén till statsministern en interpellation, däri han frågade, huruvida regeringen hade för avsikt att företaga någon åtgärd, som kunde förhindra att oförvitliga svenska medborgare berövades sin frihet genom obehörig internering å sinnessjukhus, samt, därest så vore fallet, när det kunde tänkas att något resultat skulle föreligga i sådant hänseende. Interpellationen besvarades den 21 mars 1928 av dåvarande statsministern, som därvid lämnade en redogörelse för det av 1926 års sakkunniga framlagda förslaget om sinnessjuknämnd samt meddelade, att förslag till nya bestämmelser i det i interpellationen berörda ämnet syntes kunna föreläggas 1929 års riksdag. Under den överläggning, som följde å interpellationssvaret, framhölls såväl från interpellantens sida som från annat håll i kammaren behovet av lagbestämmelser, som garanterade en sådan behandling av frågor om internering å sinnessjukhus, att varje misstanke om godtycke bleve avlägsnad.

Efter vad sålunda förevarit är det med en viss förvåning man finner, att då den nuvarande regeringen den 24 november 1928 remitterade förslaget om ny sinnessjuklagstiftning till lagrådet, de av 1926 års sakkunniga föreslagna bestämmelserna om en sinnessjuknämnd blivit utmönstrade ur lagförslaget. Den nuvarande socialministern har i detta avseende

återgått till den av 1913 års sakkunniga förfäktade tanken att klagomål över vägrad utskrivning från hospital skola avgöras av *medicinalstyrelsen*, förstärkt med ett lekmannelement. Socialministern föreslår, att medicinalstyrelsen vid handläggning av dylika ärenden skall bestå av chefen för hospitalsbyrån, ytterligare en läkarbyråchef, utsedd av generaldirektören, en av generaldirektören tillkallad psykiater i styrelsens vetenskapliga råd samt två av Konungen särskilt förordnade ledamöter, av vilka den ene skall vara eller hava varit ordinarie innehavare av domarämbete. Den av socialministern sålunda föreslagna sammansättningen av medicinalstyrelsen överensstämmer, såsom synes, med det av 1913 års sakkunniga framlagda förslaget därutinnan, att majoriteten av de beslutande utgöres av läkare. Den enda nämnvärda skiljaktigheten ligger i att lekmännens antal nu föreslås till 2 i stället för 1.

Vid behandlingen i lagrådet av detta förslag framställde en ledamot av lagrådet, justitierådet Tiselius, anmärkning mot den föreslagna anordningen med medicinalstyrelsen som klagoinstans samt hemställde om en återgång till det av 1926 års sakkunniga framställda förslaget om sinnessjuknämnd, dock med den ändring att av nämndens fem ledamöter två (i st. f. en) borde vara i sinnessjukvård särskilt kunniga läkare. Jämväl lagrådets övriga ledamöter framhöllo, att förslaget om sinnessjuknämnd innebure vissa fördelar, men förklarade sig likväl kunna godtaga det remitterade förslagets ståndpunkt i denna del. (Prop. 87, sid. 137—141.)

I den kungl. propositionen har, såsom jag i det föregående antytt, förslaget om medicinalstyrelsen som klagoinstans bibehållits.

De skäl socialministern i sitt yttrande till statsrådsprotokollet anför för denna ståndpunkt synas mig icke övertygande. Dessa skäl äro följande: 1:o att nämndens lekmanmajoritet skulle medföra en viss risk för ett underkännande av sakkunskapens berättigade synpunkter; 2:o att klagoinstansens förläggande utanför medicinalstyrelsen skulle medföra en dualism inom ledningen av sinnessjukvården; och 3:o att möjligheten av en motsättning mellan de myndigheter, som hava att bedöma tilltalads tillräknelighet, och den myndighet, som har att besluta om utskrivning av för vård å sinnessjukanstalt intagen straffriförklarad, skulle komma att ökas.

Vad beträffar det första av dessa skäl är det att observera, att de avgöranden, som skola träffas av den föreslagna sinnessjuknämnden, ofta skulle komma att gälla icke frågan, huruvida en klagande är sinnessjuk eller ej, utan frågan, *huruvida den klagande måste hållas internerad å sinnessjukanstalt*. Ett sådant avgörande är icke av uteslutande medicinsk karaktär. Det kommer härvidlag att gälla ett bedömande av exempelvis släktingars och andras utsagor angående den klagande, en prövning av de i ärendet lämnade uppgifternas tillförlitlighet, o. s. v. För ett sådant bedömande torde lekmanrepresentanterna ofta ha större förutsättningar än läkarna. Enbart denna omständighet synes mig vederlägga social-

ministerns argument att lekmanmajoritet i nämnden skulle medföra risk för underkännande av sakkunskapens berättigade synpunkter. Det är icke enbart den *medicinska* sakkunskapen det här gäller att bereda inflytande.

I förbigående kan förtjäna påpekas, att även den i propositionen föreslagna anordningen under vissa omständigheter skulle kunna leda till att majoriteten i det beslutande kollegiet komme att bestå av lekmän. Enligt propositionen skulle nämligen generaldirektören äga rätt att inträda såsom ledamot i stället för den av honom utsedde läkarbyråchefen. Enligt medicinalstyrelsens nuvarande instruktion kan emellertid även en lekman utnämnas till generaldirektör, och om en generaldirektör, som icke är läkare, begagnar sig av sin rätt att inträda som ledamot vid avgörandet av nu ifrågakvarande ärenden, skulle det beslutande kollegiet komma att bestå av två läkare och tre lekmän. Socialministerns argument mot lekmanmajoriteten i sinnessjuknämnden kan sålunda under vissa omständigheter komma att drabba jämväl den av honom själv föreslagna organisationen.

Socialministerns nästa skäl för sin ståndpunkt är, att klagoinstansens förläggande utanför medicinalstyrelsen skulle medföra en dualism inom ledningen av sinnessjukvården. Detta skäl skulle vara begripligt om den föreslagna nämnden skulle få några administrativa uppgifter. Men då nämnden enligt sakkunnigförslaget allenast skulle fungera som en opartisk skiljedomare på ett strängt begränsat område och icke skulle äga rätt till initiativ i förvaltningsfrågor, är det svårt att inse, på vad sätt den skulle kunna framkalla dualism i ledningen av sinnessjukvården. Med samma rätt skulle det kunna påstås att regeringsrättens inrättande medförde en dualism inom statsförvaltningen i allmänhet.

Det tredje av socialministern anförda argumentet torde icke heller vara av avgörande betydelse, då den organisation han föreslår icke skulle utesluta möjligheten till motsättningar mellan de myndigheter, om vilka här är fråga. Om denna möjlighet skulle bliva något större eller något mindre kan icke få vara avgörande vid organisationsfrågans bedömande.

Om således de av föredragande departementschefen anförda skälen mot sinnessjuknämndens inrättande icke synas särdeles hållbara, torde däremot de positiva skälen för anordnandet av en sådan nämnd väga synnerligen tungt. I detta avseende ber jag att få hänvisa till vad 1926 års sakkunniga härutinnan anført ävensom till det av justitierådet Tiseliuss till lagrådets protokoll avgivna yttrandet. Det torde vara uppenbart, att det för sinnessjukläkarnas framgångsrika verksamhet är av största vikt, att deras arbete av allmänheten omfattas med förtroende. Detta är även av högsta vikt för de sjuka. Genom misstro mot sinnessjukväsandet avhållas många sjuka från att söka läkarvård eller söka den alltför sent. Det är ett faktum, att ett dylikt misstroende för närvarande förefinnes inom rätt så vida kretsar. Att undanröja detta misstroende är en angelägenhet av högsta vikt. Intet skulle vara mera ägnat att åvägbringa en

förtroendefull stämning på detta område än en organisation, som för allmänheten framstode som en absolut tillförlitlig garanti för att frågor om internering å hospital behandlades med skrupulös objektivitet och med behörigt beaktande av allmänt medborgerliga synpunkter. Den i den kungl. propositionen föreslagna instansen för dessa frågors prövning kommer aldrig att i allmänhetens ögon få en sådan karaktär. Härför erfordras att den prövande instansen framstår såsom frigjord från sinnessjukväsendet och från medicinalförvaltningen över huvud taget. Den av 1926 års sakkunniga föreslagna sinnessjuknämnden har en sådan fristående karaktär, och med hänsyn härtill synes denna nämnd vara en oundgänglig beståndsdel i en *tillfredsställande* reform av vår lagstiftning angående sinnessjuka.

En nämnd av nu ifrågavarande karaktär är icke någon nyhet i svensk lagstiftning. Inom ett område, som ligger sinnessjukvården nära, finnes redan en likartad institution. Genom lagen den 22 april 1927 om förvaring av förminskat tillräkneliga förbrytare är stadgat, att domstol under vissa förutsättningar må förordna, att person, som begått brott och därvid av sinnessjukdom eller annan anledning saknat förståndets fulla bruk, skall interneras å vårdanstalt. Frågor om utskrivning från sådan anstalt skola avgöras av en nämnd, bestående av fem ledamöter. Chefen för fångvårdsstyrelsen är självskriven ledamot av nämnden, och av nämndens övriga ledamöter skola minst en vara innehavare av domarämbete och minst en vara läkare. Likheten med den föreslagna sinnessjuknämnden torde vara uppenbar, och det förtjänar särskilt påpekas, att ehuru det i 1927 års lag är fråga om personer, som på grund av sinnessjukdom eller annan orsak ha nedsatt tillräknelighet, lagstiftaren likväl icke ansett nödigt att den medicinska fackenskapen inom nämnden representeras av mer än en utav nämndens fem ledamöter.

På vissa håll i utlandet kan man för närvarande konstatera en tendens att göra frågor om utskrivning från sinnessjukanstalt beroende av en prövning, som är ännu mera lekmannabetonad än den föreslagna sinnessjuknämndens avgöranden skulle bliva.

Det återstår att nämna några ord angående de ekonomiska konsekvenser, som den av mig förordade ändringen i Kungl. Maj:ts förslag skulle medföra. Då den föreslagna sinnessjuklagen är föreslagen att träda i kraft först den 1 januari 1931, skulle ett upptagande i densamma av sinnessjuknämnden icke medföra några kostnader för nästkommande budgetår. Vad angår de blivande årskostnaderna för denna nämnd hava dessa av 1926 års sakkunniga beräknats till omkring 13,000 kronor, däri inberäknat dyrtidstillägg, expenser och eventuella resekostnader. Socialministern har för sin del beräknat, att den av honom föreslagna organisationen av medicinalstyrelsen såsom instans i utskrivningsfrågor skulle draga en årskostnad av omkring 3,000 kronor i arvoden samt därjämte kostnader för resor, för expenser och för en ny föredragande i medicinal-

styrelsen (se prop. nr 89, sid. 3). Denne föredragande förutsättes skola bliva gemensam för utskrivningsärendena och för ärenden, som skola behandlas av medicinalstyrelsens rättspsykiatriska nämnd, samt draga en årskostnad av omkring 10,000 kronor jämte dyrtidstillägg och vikariatsersättning. Av detta torde framgå, att i varje fall icke statsfinansiella skäl stå hindrande i vägen för ett accepterande av förslaget om sinnessjuknämnd i stället för det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget.

Den av mig sålunda förordade ändringen i Kungl. Maj:ts förslag till sinnessjuklag torde lämpligen böra genomföras på det sätt, att 2 § i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget utbytes mot 2 § i det förslag till lag om sinnessjuka och om undersökning angående sinnesbeskaffenhet, som den 2 juni 1927 avgavs av 1926 års sinnessjuksakkunniga. Härjämte torde i de följande paragraferna av Kungl. Maj:ts lagförslag böra göras de ändringar, som omedelbart föranledas av utbytet av 2 §.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 87 måtte

dels vidtaga den ändringen i 2 § av det genom nämnda proposition framlagda förslaget till sinnessjuklag att sagda paragraf erhåller följande lydelse:

2 §.

För behandling av vissa sinnessjukvården rörande frågor skall finnas en sinnessjuknämnd.

Sinnessjuknämnden skall bestå av fem ledamöter, utsedda av Konungen för en tid av fem kalenderår i sänder. På Konungen ankomme ock att för samma tid utse en eller flera särskilda suppleanter för en var av ledamöterna samt att förordna om ordförandeskapet inom nämnden.

Av ledamöterna skall en vara eller hava varit ordinarie innehavare av domarämbete och en vara en i sinnessjukvård särskilt kunnig läkare. Enahanda behörighetsregler skola gälla i avseende å suppleanterna för nämnda ledamöter.

Sinnessjuknämnden är icke beslutför, där icke utom ordföranden minst tre deltaga i avgörandet. Såsom nämndens beslut gälle den mening, varom de flesta förenat sig; äro rösterna lika fördelade, skilje ordföranden.

I fråga om jäv mot den, som i nämnden sitter, gälle vad i lag finnes om jäv mot domare stadgat.

Närmare föreskrifter angående nämndens verksamhet meddelas av Konungen;

dels ock besluta de ändringar i efterföljande paragrafer av ifrågavarande lagförslag, som föranledas av nyssnämnda ändring av 2 §, ävensom att vederbörande utskott måtte vidtaga de omformuleringar av lagtexten, som härav påkallas.

Stockholm den 23 februari 1929.

Felix Hamrin.
